

Reportatge

Territori: massa coses per salvar

Miquel Torns

La distribució de conflictes ambientals a les comarques gironines segueix pautes absolutament democràtiques. No se'n salva ni una, amb més incidència, evidentment, allà on la pressió demogràfica és més forta. La franja litoral lidera el rànquing de conflictes amb un sac ple de projectes urbanístics, infraestructures pendents, aigües contaminades i sobre-explotades, que fan evident que els problemes detectats fa més d'un quart de segle, en el marc del Debat Costa Brava, no tan sols no s'han resolt, sinó que s'han agreujat, sense que ningú hagi estat capaç d'imposar un model de desenvolupament sostenible que pugui fer de cotilla al ciment.

A l'interior, la pressió urbanística afluixa considerablement, però els conflictes ambientals troben altres vies per manifestar-se. Carreteres, trens de ciència ficció, centrals elèctriques que assequen rius, plantes d'àrids que els penti-

nen, línies d'alta tensió que travessen zones protegides, antenes de telefonia que floreixen com bolets, estacions d'esquí que s'amplien sense gaires contemplacions. Tot un rosari de contenciosos que ha provocat, en els darrers anys, l'aparició de grups disposats a salvar el que calgui. Salvem les Valls, Salvem el Crit, Salvem l'Empordà, Salvem Ordina, tot un munt de plataformes que s'afegeixen als grups més veterans, com l'IAEDEN (Institució Alt-Empordanesa per la Defensa i Estudi de la Natura), l'ANG (Associació de Naturalistes de Girona), el Grup de Defensa del Ter i d'altres més locals. Un *revival* ecològic que ens retorna als anys de la transició, quan feia falta asseure's davant les excavadores per evitar que el ciment es cruspís els paratges naturals més significatius del país.

No seria just afirmar que en l'últim quart de segle no s'ha fet res en qüestions ambientals. S'ha millorat, evidentment, i

A l'Empordà hi ha més d'una vintena de projectes urbanístics que amenacen amb la destrucció d'espais emblemàtics d'una franja litoral prou malmesa

molt, però la política ambiental continua sent erràtica i sovint s'observa en els dirigents polítics del país una manca de voluntat o de comprensió per superar la falsa dicotomia a la qual ens tenen acostumats: o natura o progrés.

Uns contrapunts a l'eufòria urbanística

Un cas paradigmàtic ha estat el PEIN (Pla d'Espais d'Interès Natural), un intent de protegir les zones naturals més sensibles del país, quasi una cinquena part del seu territori, aprovat el març del 1993 després de fortes tensions entre els sectors implicats i que, deu anys després, tot i el seu caràcter de mínims, encara està en bona part per desenvolupar. La protecció efectiva d'aquests espais estava sotmesa a l'aprovació de plans especials que no s'han redactat, en una gran majoria. En aquest cas la manca de voluntat política ha estat evident.

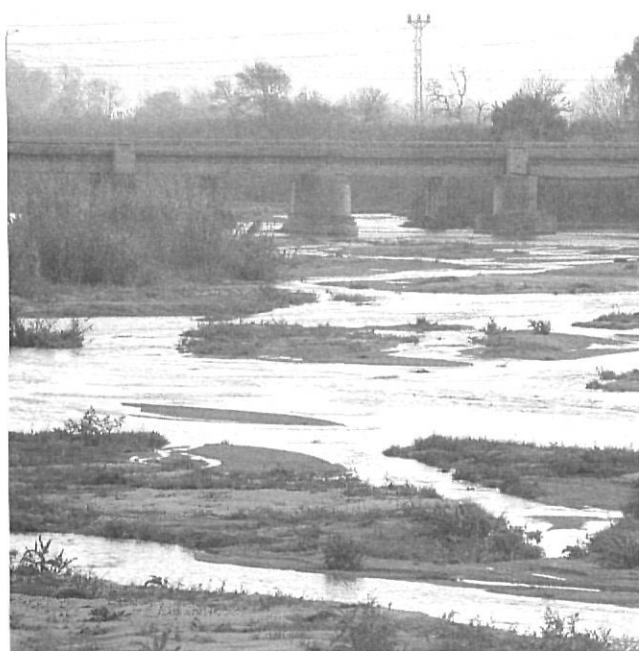
A mitjan juny de l'any passat, l'IAEDEN, sobrepassat per la quantitat de fronts oberts que mantenia, va fer una crida a persones i institucions per crear una plataforma per aturar l'allau de projectes urbanístics que amenacen l'Empordà. D'aquesta reunió va néixer la plataforma Salvem l'Empordà, un contrapunt a l'eufòria urbanística *generalitzada* que es viu al país. La urbanització Fluvianàutic, a la desembocadura del Fluvià, el camp de golf de l'Escala, el pla per construir 300 cases a Sant Mori —una població de 150 habitants—, o l'intent de construcció d'un aeròdrom a Peralada són algunes de les perles que han motivat tanta precaució. La llista és molt més àmplia i caldria afegir-hi el projecte d'urbanització de Cap Ras, a Llançà, la urbanització dels cingles de Santa Magdalena, a Terrades, l'Equus Parc a Bàscara, la barrera de formigó que s'està aixecant entre Roses i Palau Saverdera i entre els Aiguamolls i el Cap de Creus i el projecte d'urbanització de Pinya de Rosa, a Blanes, fins a un total de més d'una vintena de projectes urbanístics que amenacen amb la destrucció d'espais emblemàtics d'una franja litoral prou malmesa. A l'Alt Empordà hi ha actualment 1.258 hectàrees urbanitzades més que 50 anys enrera, i 4.457 menys de conreu.

«El nacionalisme que ens ha governat en els darrers vint anys», afirmava el catedràtic de geografia Joan Nogué a les

Veïns de la gestora de l'aigua de l'Alt Maresme en reivindicació pel mal estat del riu Tordera.

El riu Tordera prop de la desembocadura, a l'alçada de la dessalinitzadora.

planes d'*El Punt*, «no ha entès mai el paisatge com un actiu que cal conservar i ha apostat per una planificació deficient i un desmesurat creixement urbanístic en detriment d'un creixement ordenat i respectuós». El benefici a curt termini s'ha imposat i l'eufòria que està vivint el sector de la construcció hi ha fet la resta.

El paisatge i el sòl no són les úniques víctimes de la pressió demogràfica i l'especulació. Els aqüífers es troben sobreexplotats, amb greus problemes de contaminació i salinització, fins al punt que a la desembocadura del Tordera les autoritats s'han vist obligades a certificar la sobreexplotació i a prohibir més extraccions. Es confia que la recent posada en marxa de la planta dessalinitzadora de Blanes alleugereixi la pressió que pateix aquest aqüífer i permeti la seva recuperació.

A la zona nord de l'Empordà, entre Roses i l'Escala, els problemes són similars, amb l'afegit d'una important contaminació per nitrats de les aigües superficials i subterrànies motivada, en part, per la cabana porcina. El juliol del 2002 a l'Alt Empordà hi havia censats 298.649 porcs i 21.370 truques. És, de llarg, la comarca amb més producció porcina (en el conjunt de les comarques gironines hi ha censats uns 830.000 animals). El mapa d'àrees afectades per la contaminació de nitrats (els porcs no són els únics responsables) s'ha anat ampliant i a final del 2002 ocupava àmplies àrees de l'Alt i el Baix Empordà, el Pla de l'Estany, la Garrotxa, el Gironès i la Selva. El conseller de Medi Ambient, Ramon Espadaler, reconeixia a final d'octubre que els resultats de la lluita contra la contaminació de nitrats no estaven donant els fruits esperats i que calia pensar en noves estratègies.

Massa granges en tan poc territori

El febrer del 2000, el Grup de Defensa del Ter va presentar a la Comissió Europea una denúncia per la contaminació de nitrats en aqüífers del Baix Ter. La Comissió va obrir expedient contra la Generalitat en considerar que es vulneraven les directrius sobre residus, qualitat de les aigües destinades a consum humà i llibertat d'accés a la informació. A partir d'aquí

els responsables del govern català van iniciar gestions per intentar endreçar una mica el problema. Des d'Europa s'acusa la Generalitat de tractar els purins com a fertilitzants quan en realitat es tracta de residus. «El problema és a la base», assenyalava Enric Pardo, membre de l'ANG, «ja que la llei autoritza tan sols les explotacions segons la quantitat de terra de què disposen, una normativa que s'incompleix d'arrel o que es supera amb trucs de les més diverses espècies». El conflicte no està tant en l'empresa familiar, que habitualment disposa de terra suficient per assumir els residus, sinó en les macrogranges que han proliferat atraient capitals d'altres sectors. Els sindicats agraris han reclamat repetidament la potenciació de l'empresa familiar, arrelada al país, en detriment dels grans lobbys de l'engreix. Tot i això es continuen presentant projectes i donant permisos per a noves macrogranges, fins i tot a l'Alt Empordà. En un document d'abril del 2000, el Departament de Medi Ambient apostava per la construcció de plantes de tractament de purins. El seu funcionament, la de Masies de Voltregà n'és un exemple, ha portat nombrosos conflictes i la majoria de projectes s'han paralitzat.

Els rius, memorial de greuges

Les aigües superficials, especialment els rius, també disposen d'un memorial de greuges força complet, començant per les nombroses plantes d'àrids que malmeten les lleres i els boscos de ribera i acabant amb les minicentrals que no respecten els cabals mínims i deixen alguns trams sense aigua, sense deixar de banda la contaminació, més o menys greu segons els trams. En el riu Ter, entre el Pastoral i Torroella de Montgrí, hi ha més de 200 explotacions d'àrids, un negoci lucratiu i amb perspectives de creixement darrera la demanda que generarà les obres del TGV. Com que les preses frenen la baixada d'àrids, la reposició d'aquest element és molt més difícil. El Fluvià és l'únic riu gironí sense barreres, un privilegi amenaçat per un projecte antic de presa a Esponellà que ha recollit de nou l'actual i polèmic Pla Hidrològic Nacional, un projecte que ningú creu que pugui deixar de ser-ho per convertir-se en realitat.

Ningú no ha estat capaç d'imposar un model de desenvolupament sostenible i per això han aparegut arreu ciutadans disposats a salvar el que calgui

Les minicentrals elèctriques, qüestionades de fa temps per l'escassa aportació energètica que generen i el cost ecològic que representen per als rius, estan sota el punt de mira dels conservacionistes i altres col·lectius com els pescadors, per la manca de respecte als cabals ecològics, el que provoca, sovint, l'assecament de trams importants de rius.

Recentment, la Generalitat ha obert expedient a una minicentral del terme de Molló, amb amenaça de tancament. Aquestes instal·lacions gaudeixen de concessions generalment a llarg termini, pel que es fa difícil la seva recuperació. Els crítics amb aquestes instal·lacions, negocis extraordinaris per altra banda, demanen que se'ls obligui a treballar a preus de mercat. En el tram alt i mitjà del Ter sovint és més gran la quantitat d'aigua que passa pels canals de les centrals que la que transcorre per la llera del riu. Infraestructures i territori sempre han mantingut una relació difícil. El debat és antic i complicat i les situacions de consens no són les més abundants.

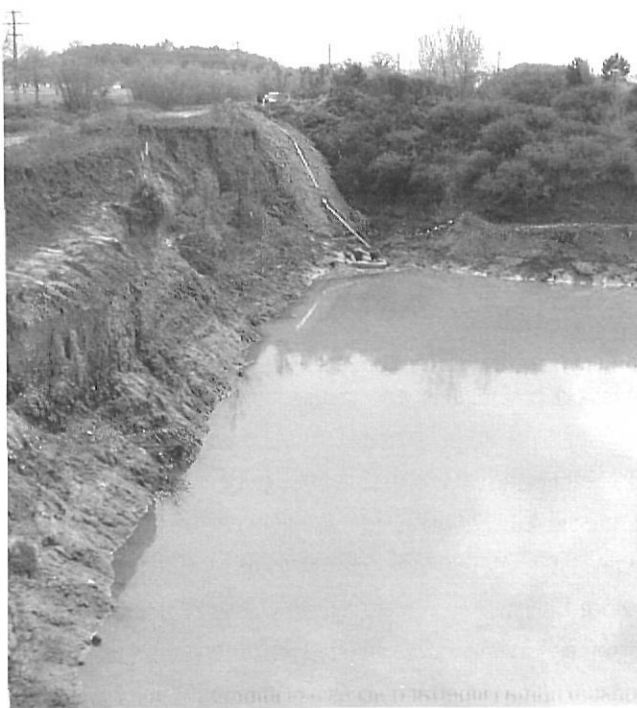
Del túnel de Bracons a la necessitat de sòl industrial

A la Garrotxa fa una dotzena d'anys que debaten sobre la necessitat o no de construir els túnels de Bracons, imprescindibles per a la creació d'un eix de circulació ràpida entre Vic, Olot i Figueres. Els enfrontaments han estat importants i la comarca es troba dividida en aquesta qüestió. Els partidaris consideren l'obra imprescindible per trencar l'aïllament de la zona, acostar-la a Barcelona i la Jonquera i fer-la més competitiva, mentre que els contraris creuen que les destrosses que provocarà a la Vall d'en Bas i a una part del Cabrerès no compensen els beneficis que reportarà, beneficis que, d'altra banda, es podrien aconseguir millorant les comunicacions que ja existeixen. També hi ha qui diu que, facin el que facin, Olot continuarà lluny dels centres neuràlgics, a l'estil de les planes del Gironès i la Selva. Les obres van estar adjudicades a final del novembre passat per un total de 155.875.000 €. Els contraris a l'obra estan esperant que el Tribunal Superior de Justícia de Catalunya es pronunciï sobre el recurs contenciós administratiu presentat per la plataforma Salvem les Valls.

Protesta de Salvem l'Empordà contra el projecte del camp de golf de l'Escala.

Terrera que s'està dessecant al paratge de Vacamorta de Cruïlles.

Hi ha hagut una enorme fixació cap a aquesta obra, tant per part del Govern –que, si troben els recursos, la tiren endavant de la manera que sigui– com per part dels conservacionistes, que, enlluernats per Bracons, han vist com els colaven un gol al pati del darrere amb la construcció de la variant de Castellfollit, una agressió al paisatge descomunal. Confiats que el Parc Natural frenaria els excessos, han acabat acceptant la solució pel coll d'ampolla de Castellfollit més cara i menys respectuosa per al territori. Els polígons industrials que proliferen per les valls de l'entorn d'Olot són un altre element de preocupació important per als que creuen que el paisatge és un valor a conservar i gestionar adequadament. La manca de sòl industrial en el terme de la capital és l'argument per tirar endavant polígons com els de la Vall de Bianya o de Politger. *Les empreses necessiten, evidentment, sòl industrial per no haver de marxar, però s'hi troba a faltar una planificació d'àmbit comarcal que minimitzi els costos ambientals.*

De les carreteres a les línies elèctriques

L'allargament de la C-32, l'autopista que acaba a Palafolls i que ha de continuar fins a Lloret i Tossa, és un altre dels motius de preocupació per l'impacte que pot tenir en el massís de Cadiretes i pel que pot significar per a una població com Tossa, que fins fa poc mantenia una singularitat entre les masses de formigó que s'estenen al llarg de la costa. En aquest capítol hem d'incloure-hi la construcció de la nova via del TGV, que en el període d'exposició pública del projecte ja ha rebut més de 2.200 al·legacions en el tram comprès entre Vilobí i Sant Julià de Ramis. L'Organització de Consumidors i Usuaris de Catalunya s'ha manifestat contrària al projecte de soterrament de les línies a la ciutat de Girona pels problemes de vibracions que poden generar.

Una altra infraestructura problemàtica són les línies elèctriques d'alt voltatge. A les Gavarres es va viure fins fa poc un dels capítols més violents de la lluita per evitar aquesta mena d'instal·lacions, conflicte acabat de forma radical per la intervenció del govern català, amb desplegament de Mossos

inclòs, a favor dels interessos de les companyies elèctriques. Continua obert el projecte d'instal·lació d'una línia de 400 kW entre Sentmenat i Bescanó, on s'ubicaria una subestació, concretament al paratge de la Plaça dels Suro, des d'on sortirien noves derivacions, una d'elles fins a Figueres, seguint el trajecte del TGV. Tot i que l'avantprojecte presentat al principi de maig del 2002 presentava millores notables respecte al presentat el 1997 (allunyament de cases i nuclis habitats, desmantellament de les línies velles...) alguns municipis afectats i col·lectius naturalistes continuen contraris al traçat, i asseguren que poden aprofitar-se altres corredors com el del TGV en lloc de travessar paratges com les Guílleries, inclosos en el PEIN, i critiquen el model energètic imposat, amb un mapa de línies d'alta tensió irracional que ocupa gran part del territori. L'impacte paisatgístic, els perills d'incendi i els efectes sobre la salut de les persones són els principals arguments dels contraris a aquests tipus d'instal·lacions. Gairebé els mateixos arguments que esgrimeixen els contraris a les antenes de telefonia mòbil, instal·lacions que han proliferat sense ordre ni concert, emparant-se en buits legals i en la parsimònia d'algunes Administracions.

Antenes i parcs eòlics

El cas de l'antena de l'Escala, instal·lada per Telefónica en el nucli antic de la població, ha estat, segurament, el més emblemàtic. Després de tres anys de litigi, el 31 de gener del 2002 l'Ajuntament va desmuntar per sorpresa la instal·lació emparant-se en un decret de la Generalitat i la normativa local. Dies després, el jutge acceptà els arguments de la companyia i va ordenar a l'Ajuntament tornar a col·locar l'antena. Finalment, després de nombroses manifestacions, recursos i contrarecursos, el consistori va aconseguir una autorització judicial que reconeixia la manca de llicència d'activitats i el 14 d'octubre van desconnectar l'antena. Aquesta continua en el seu lloc sense funcionar mentre s'espera una resolució judicial definitiva. Tot i la normativa de la Generalitat aprovada fa un parell d'anys que defineix les distàncies que s'han de

En el riu Ter, entre el Pasteral i Torroella de Montgrí, hi ha més de dues-centes explotacions d'àrid, un negoci lucratiu que creixerà amb les obres del TGV

guardar en funció de les potències, els conflictes han continuat. Figueres, Sant Julià del Llor, Brunyola... són només alguns dels molts exemples que hi ha d'antenes conflictives.

Els parcs eòlics es van presentar com una bona solució per aconseguir energia neta i renovable. A mesura que s'ha anat desenvolupant la tecnologia, les grans companyies elèctriques han anat mostrant interès pel tema, fins al punt d'abocar-hi grans inversions. A la meitat dels noranta van començar a aparèixer nous projectes de parcs eòlics a la zona de l'Albera, especialment a Colera, Portbou i Roses, on en funciona un des del 1990 a la muntanya del Pení. L'alegria d'alguns alcaldes contrastava amb la preocupació dels que hi veien una amenaça important per a un paisatge protegit. Se'n van arribar a presentar fins a quinze projectes, però l'aprovació de la llei del Cap de Creus va barrar la possibilitat d'instal·lar-ne en els municipis inclosos en el parc. A Colera, la construcció del parc a Molinars ha estat problemàtica, amb sabotatges des del començament. Aquest any, s'ha d'enllestir el projecte del parc eòlic de Portbou, que inicialment comptava amb 31 molins i que finalment s'ha rebaixat a 17 per evitar l'impacte visual i paisatgístic. A la població s'han aixecat veus contràries pels efectes que pot tenir sobre un futur turisme de qualitat. Tothom és partidari del vent com a generador d'energia neta, però ningú vol aquestes andròmines prop de casa seva. A final de l'any passat, la plataforma Salvem l'Empordà proposava aprofitar els vents dels camions per instal·lar els aerogeneradors al costat de les autopistes. És una idea que, afirmen, ja funciona en altres països.

Qui és que vol un abocador? El problema dels residus

L'eliminació dels residus urbans i industrials que produïm és un altre tema encara per resoldre d'una manera satisfactòria. Dels abocadors en funcionament alguns presenten problemes i d'altres estan saturats i caldrà plantejar-se noves ubicacions, conflictives amb tota seguretat. El funcionament de l'abocador de Solius no ha estat un camí de roses i els enfrontaments entre l'Ajuntament de Santa Cristina, l'empresa que el gestiona i la Generalitat han sovintejat. A Pedret i Marzà tampoc han

El parc eòlic de Roses.

Pedrera i extracció d'àrids d'Ullà.

Pancarta de l'entitat Anglès Verd
contra la línia elèctrica Sentmenat-Bescanó.

faltat motius de preocupació. Al principi d'any el Consell Comarcal de l'Alt Empordà es veia obligat a negar que hi haguessin fugites de lixiviats, en exigir IC-V explicacions al Parlament. Després han estat els incendis els que han disparat l'alarma entre els veïns. Al començament del 2003 l'IAEDEN va portar a la fiscalia de Girona tota la informació relativa a l'incendi de cap d'any per entendre que hi ha indicis de delictes contra la salut pública. Els responsables de la instal·lació creuen que els incendis són provocats i asseguren que el fum és innocu. Tot i aquests focs, l'abocador més calent és el de les terreres de Vacamorta, a Cruïlles, un conflicte llarg que en els darrers anys s'ha anat complicant amb canvis de posicions d'alguns implicats i les successives visites als Jutjats.

L'abocador va entrar en funcionament el setembre del 2000 enmig d'una forta polèmica. L'abril del 2001, l'Ajuntament de la Bisbal decidia integrar-se en la comissió de seguiment de l'abocador, el que va ser interpretat pels opositors com una traïció. La tensió entre la PAAC (Plataforma Alternativa a l'Abocador de Cruïlles) i l'Ajuntament va anar creixent, especial-

ment després de la prohibició d'una exposició al Museu de la Ceràmica. El juliol del 2002 la jutgessa Pilar Rovira ordenava la clausura del polèmic abocador, un any i mig després que comencés a funcionar, basant-se en la proximitat de nuclis habitats. Aquesta primera victòria de la PAAC també deixava satisfet l'alcalde de Cruïlles, Antoni Mallorquí, que assegurava que no recorreria la sentència, però, contràriament al que li demana la plataforma, tampoc clausuraria l'abocador.

Un mes més tard la PAAC presentava una querella davant el Jutjat per delictes ecològics i denúncies a l'Agència Catalana de l'Aigua, la Junta de Residus, al Consell Comarcal i al fiscal general de Medi Ambient de Catalunya per les aigües que s'aboquen al camí des de l'interior de l'abocador. Mentre s'espera sentència ferma per part del TSJC, l'empresa explotadora de la instal·lació ha iniciat els tràmits per a l'adequació a la normativa ambiental vigent i ha posat en marxa una planta depuradora de lixiviats. Els opositors a l'abocador exigeixen la clausura efectiva i la Generalitat defensa la instal·lació com una de les més modernes d'Europa. A començament d'aquest any, l'audiència de Girona ordenava al Jutjat de la Bisbal tornar a obrir diligències contra l'abocador, per delictes ecològics. És la segona vegada que es revoca l'arxivament del cas per part de la jutgessa de la Bisbal.

La solució definitiva del tema dels residus urbans és complicada, i segons els experts passa necessàriament pel reciclatge i la recollida selectiva d'escombraries. Segons la llei, a final del 1999 tots els pobles de més de 5.000 habitants havien d'aplicar una recollida selectiva de les escombraries, un objectiu que a hores d'ara encara està per complir. Sense les subvencions europees, les incineradores han deixat de ser una solució atractiva per a aquest problema. Les plantes de reciclatge i compostatge, que van proliferant per les comarques gironines, semblen a hores d'ara el camí més adequat. L'empresa Cepsa SA té, de fa anys, un projecte per instal·lar un abocador de residus tòxics a un quilòmetre de la urbanització de Can Fornaca, a Massanes, a la finca Serra d'en Clarà, també coneguda com Sot de l'Infern. És un projecte que, com el Guadiana, de tant en tant surt per tor-

Els polígons industrials que proliferen per l'entorn d'Olot són un element de preocupació per als qui creuen que el paisatge s'ha de gestionar adequadament

nar a desaparèixer. Al març del 2002 Cepsa va tornar a presentar una opció de compra sobre la finca i es van disparar totes les alarmes. La plataforma antiabocador es va reactivar i amenaçaren amb mobilitzacions fins que el delegat del Govern, Carles Llorens, els va assegurar que la Generalitat no tenia cap intenció de promoure un abocador industrial a les comarques gironines.

Expectatives i problemes d'un parc

Acabarem aquest breu repàs del mapa de conflictes ambientals –un repàs que vol ser més il·lustratiu que exhaustiu– amb un nou front, de recent aparició i que promet ocupar espais importants en els mitjans de comunicació: el parc temàtic de Maçanet de la Selva. Tot i el secretisme amb què s'ha portat fins ara, el projecte de fer un parc temàtic dedicat a la música a Maçanet de la Selva ha aixecat nombroses expectatives i, tot i que es troba encara a les beceroles, els partidaris i els contraris ja han anat prenent posicions. L'octubre passat, l'alcalde, Antoni Guinó, i un grup d'inversors van presentar el faraònic projecte al President de la Generalitat: 500 ha i una inversió de 541 milions d'euros, dels quals 120 ja estan assegurats de capitals catalans; palau de congressos, àrea d'atraccions i oci nocturn, universitat, hotels i un polígon industrial amb estudis de gravació. De moment l'Ajuntament ja ha ofert els terrenys i els especuladors porten dies festejant els pagesos. El 2 de desembre apareixia la inevitable plataforma contrària, amb el grup de l'oposició Nou Maçanet, Unió de Pagesos, l'ANG i altres veïns i entitats. Com que s'haurà de regir pel pla d'ordenació de la conca del Tordera, extraordinàriament precària pel que fa a l'obtenció de nous recursos hídrics, els contraris hi veuen un handicap important. Les veus favorables asseguren que portarà turisme, beneficis i progrés, mentre que les discrepants dubten que Marbella sigui un model a seguir. La urbanització de la franja litoral se'ns ha anat de les mans i, una vegada més, ha de ser la societat civil qui s'aixequi en defensa del territori.

Miquel Torns

Túnel de la variant de Castellfolit de la Roca.

Excursió de la plataforma Salvem les Valls per demostrar que no s'han restaurat les zones on s'han fet les prospeccions pel túnel de Bracons.

